

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ
ФАКУЛТЕТ МЕДИЦИНСКИХ НАУКА

UNIVERSITY OF KRAGUJEVAC
FACULTY OF MEDICAL SCIENCES

Интегрисане академске студије фармације

В20 Фармацеутска хемија 2

4. Антинеопластици - други део

наставник:

доц. др Марина Мијајловић

Подела цитостатика према механизму дејства и пореклу

1. Супстанце за алкиловање (алкилујући агенси)
2. Антиметаболити
3. Антибиотици
4. Биљни производи
5. Хормони
6. Остали цитостатици

2. Антиметаболити

- Антиметаболити су структурни аналози природних молекула који учествују у синтези ДНК и РНК. Делују тако што се такмиче са природним молекулима око активних места на ензимима или потпуно замењују природне молекуле у процесу синтезе. Најактивнији су у S фази.
- Антиметаболити који имају терапијску примену могу се поделити на:
  1. **Антиметаболите фолне киселине**
  2. **Антиметаболите пиримидинских база**
  3. **Антиметаболите пуринских база**

2. Антиметаболити

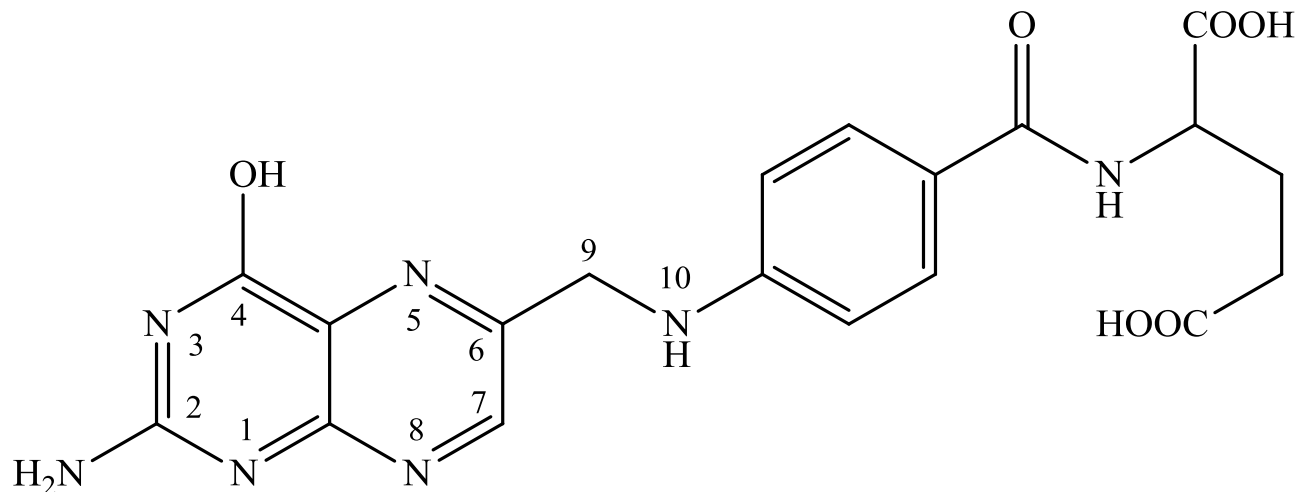
Последице конкуренције антиметаболита и природног метаболита

1. Супституција нормалног метаболита антиметаболитом
2. Компетитивно везивање уместо природног метаболита за кључно регулаторно место у неком значајном ензиму
3. Привремено заузимање каталитичког места есенцијалног ензима за развој ћелије
4. Инактивација ензима

2. Антиметаболити

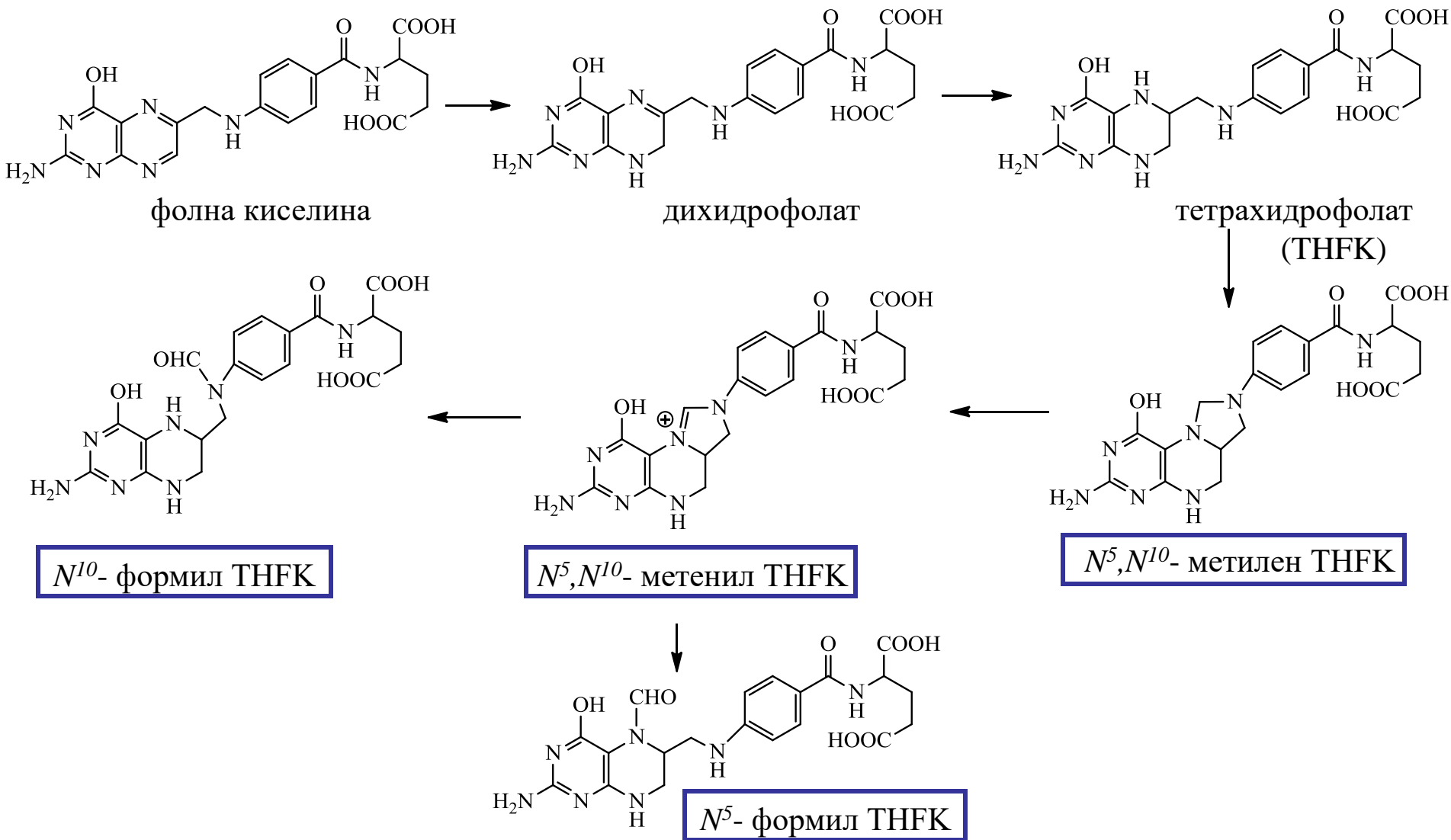
Фолна киселина

- Фолна киселина је провитамин који је у биосредини неактиван. У организму се биотрансформацијом преводи у активни коензим тетрахидрофолну киселину која има важну улогу у биосинтези аминокиселина и ДНК. Процес активације фолне киселине се одвија у присуству ензима: дихидрофолат-редуктазе, тимидилат-синтетазе и изомеразе.

2. Антиметаболити

Фолна киселина

2. Антиметаболити

Фолна киселина

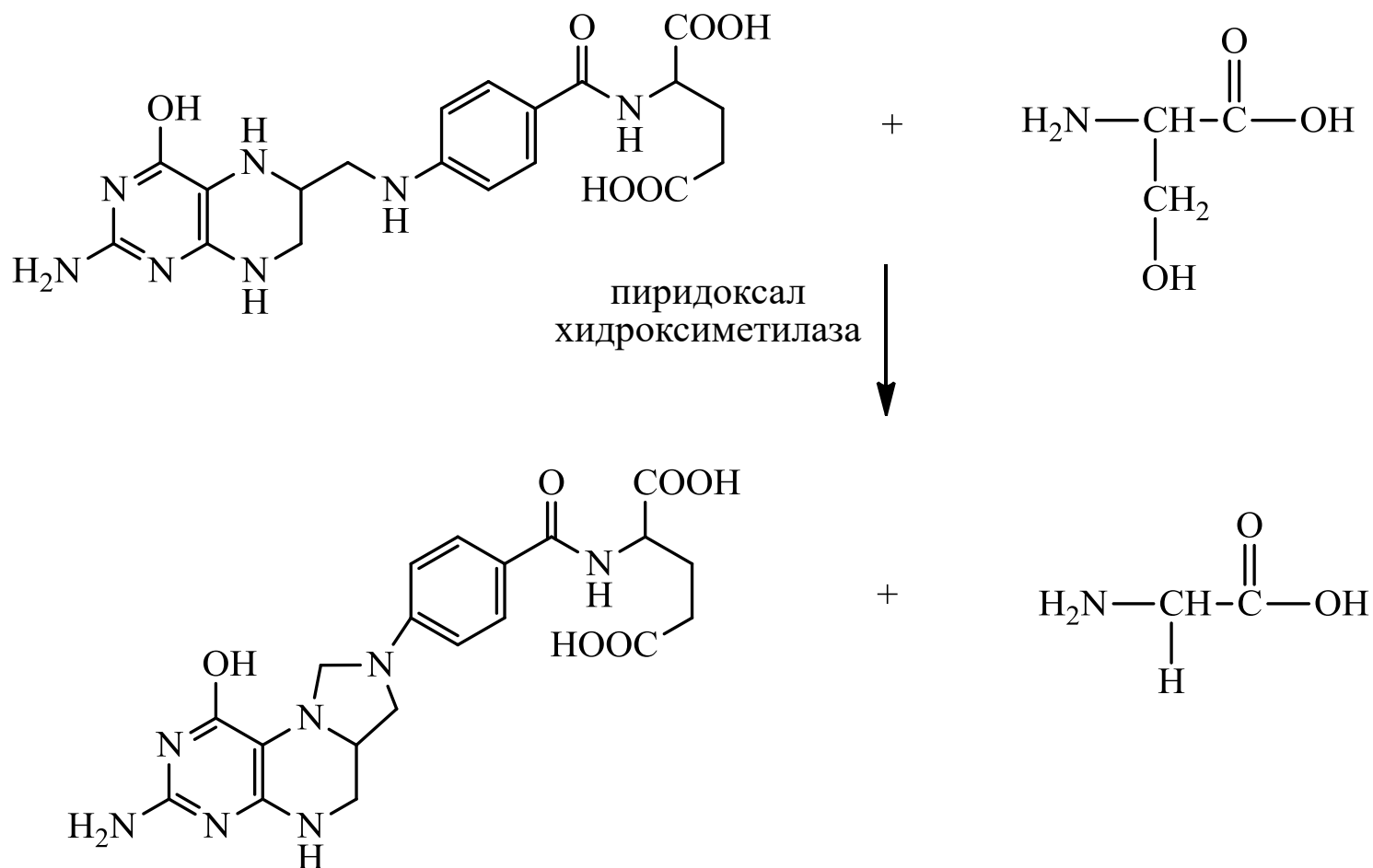
Најзначајније метаболичке реакције које су зависне од активних фолата као коензима су:

1. Биотрансформација серина у глицин
2. Биосинтеза тимина
3. Метаболизам хистидина и биосинтеза глутаминске киселине
4. Биосинтеза пурина
5. Биосинтеза холина, метионина и других метаболита

2. Антиметаболити

Фолна киселина

Биотрансформација серина у глицин

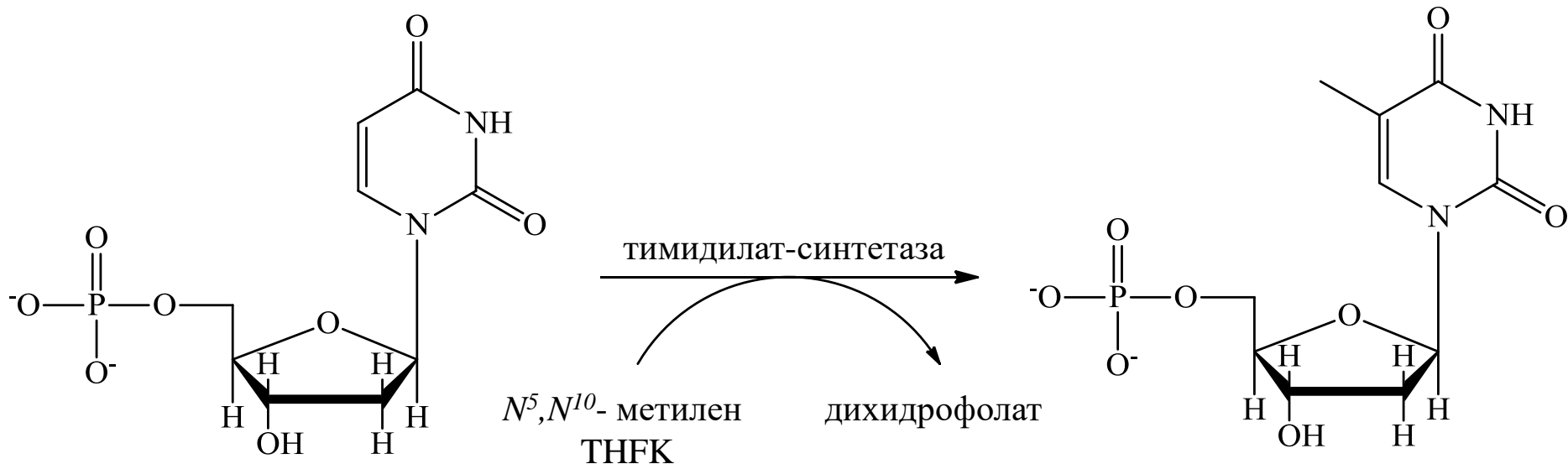

2. Антиметаболити

Фолна киселина

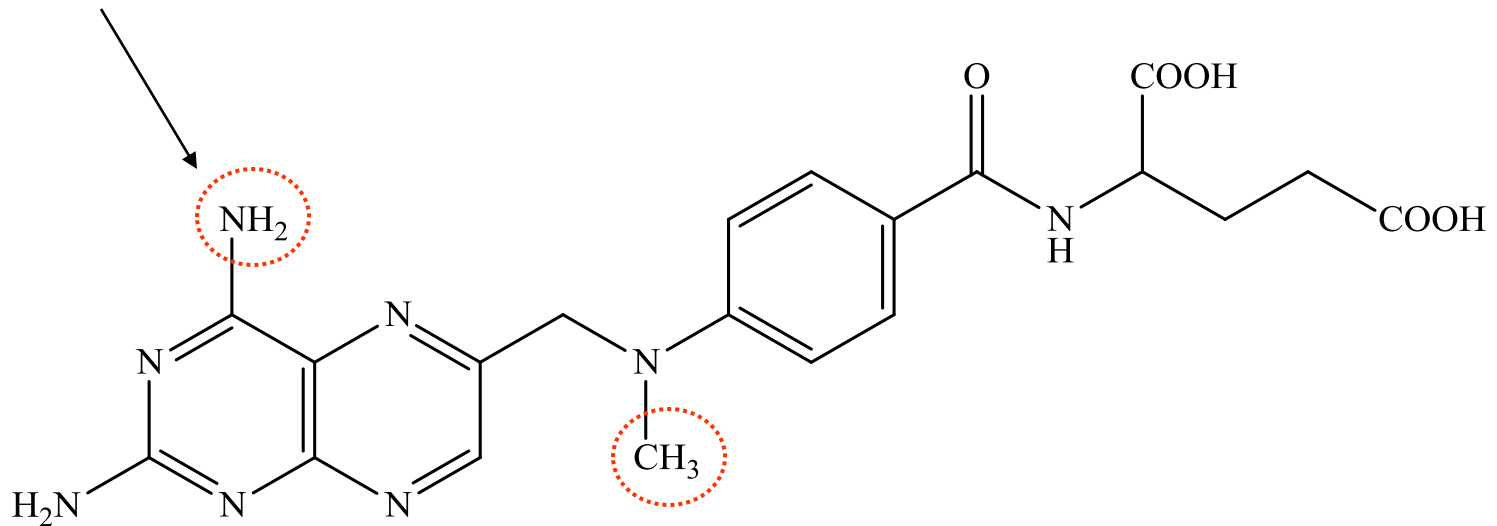
Биосинтеза тимина

Активни облик фолне киселине представља коензим ензима тимидилат-синтетазе који преноси радикал са једним С-атомом у биосинтези тимина.

2. Антиметаболити

Антиметаболити фолне киселине

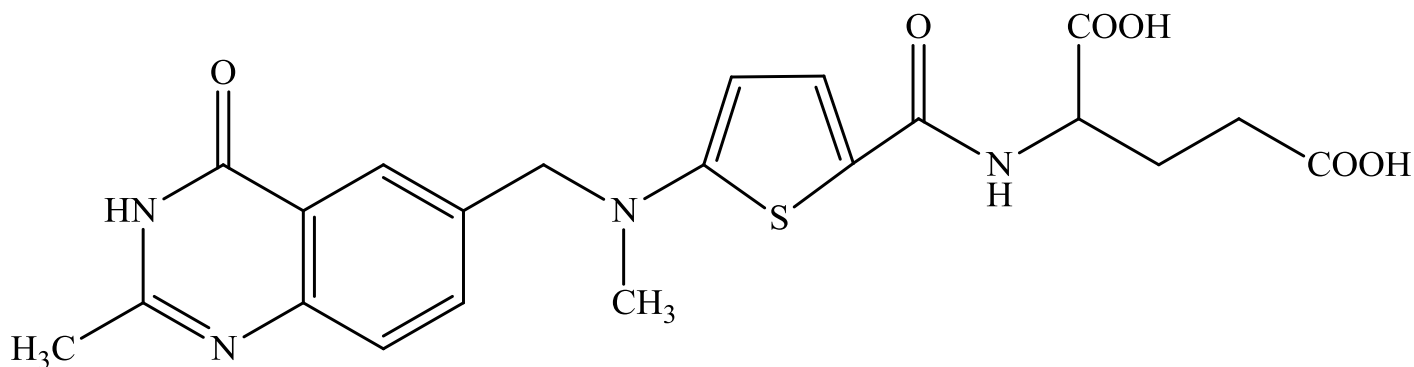

Метотрексат је инхибитор ензима **дихидрофолат-редуктазе**.

Даје се *per os* или као натријумова со, парентерално. Користи се за лечење акутне лимфоцитне леукемије и акутне лимфобластне леукемије. Акутно нежељено дејство је оштећење бубрежних тубула.

2. Антиметаболити

Антиметаболити фолне киселине

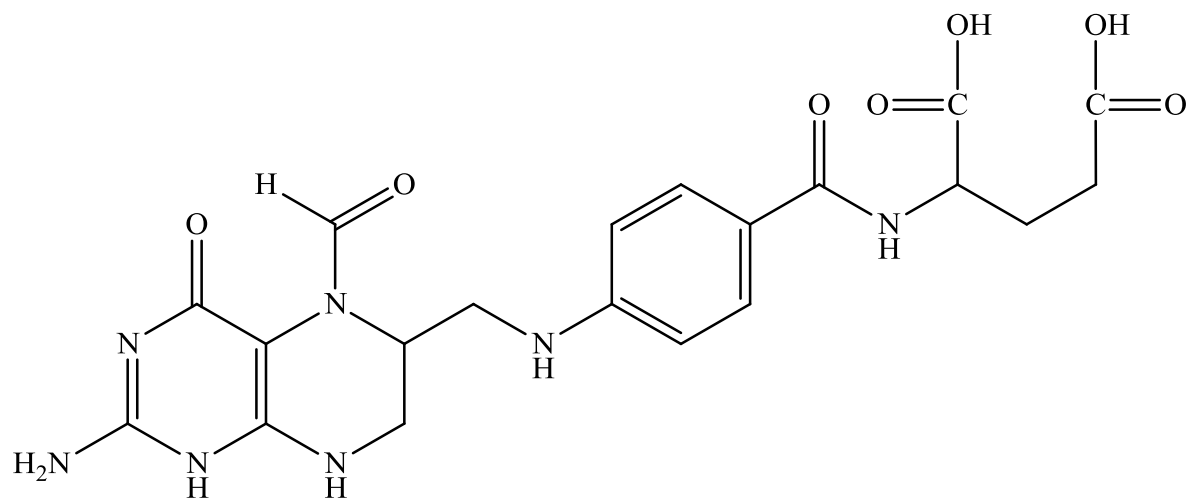
Ралтитрексед

Ралтитрексед биотрансформацијом даје активни метаболит који инхибира **тимидилат-синтетазу**.

2. Антиметаболити

Антиметаболити фолне киселине

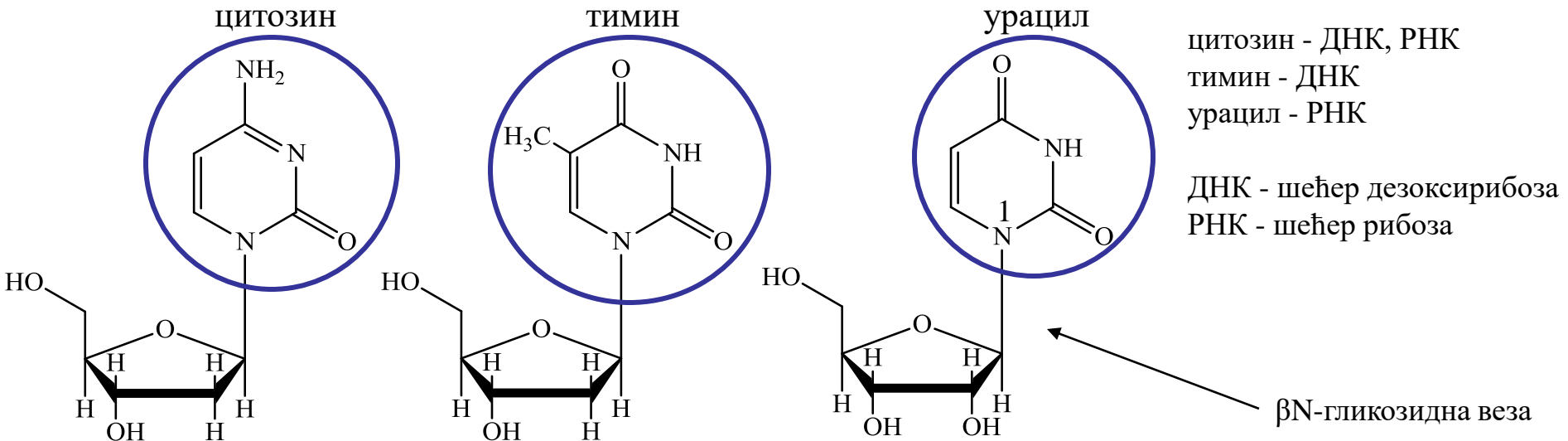
- У превенцији цитотоксичних ефеката аналога фолне киселине даје се фолинска киселина (*Leukovorin*), односно њена калцијумова со. Овај процес елиминације неких токсичних ефеката метотрексата користи се у случају тровања, али и у терапијској примени већих доза метотрексата како би се заштитиле здраве пролиферативне ћелије, а омогућило дејство виших терапијских доза.

Фолинска киселина

2. Антиметаболити

Антагонисти пиримидинских база

база + шећер = нуклеозид

цитозин + рибоза = цитидин

цитозин + дезоксирибоза = дезоксицитидин

тимин + дезоксирибоза = дезокситимидин (тимидин)

урацил + рибоза = уридин

база + шећер + фосфорна киселина = нуклеотид

CMP, CDP, CTP

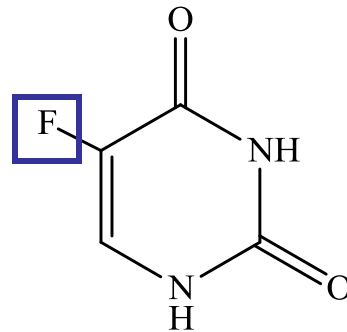
dCMP, dCDP, dCTP

UMP, UDP, UTP

2. Антиметаболити

Антагонисти пиримидинских база

Структурним модификацијама пиримидинских база увођењем специфичних шећера или функционалних група добијају се антиметаболити који инхибирају метаболичке процесе значајне у биосинтези нуклеинских киселина.

5-флуороурацил

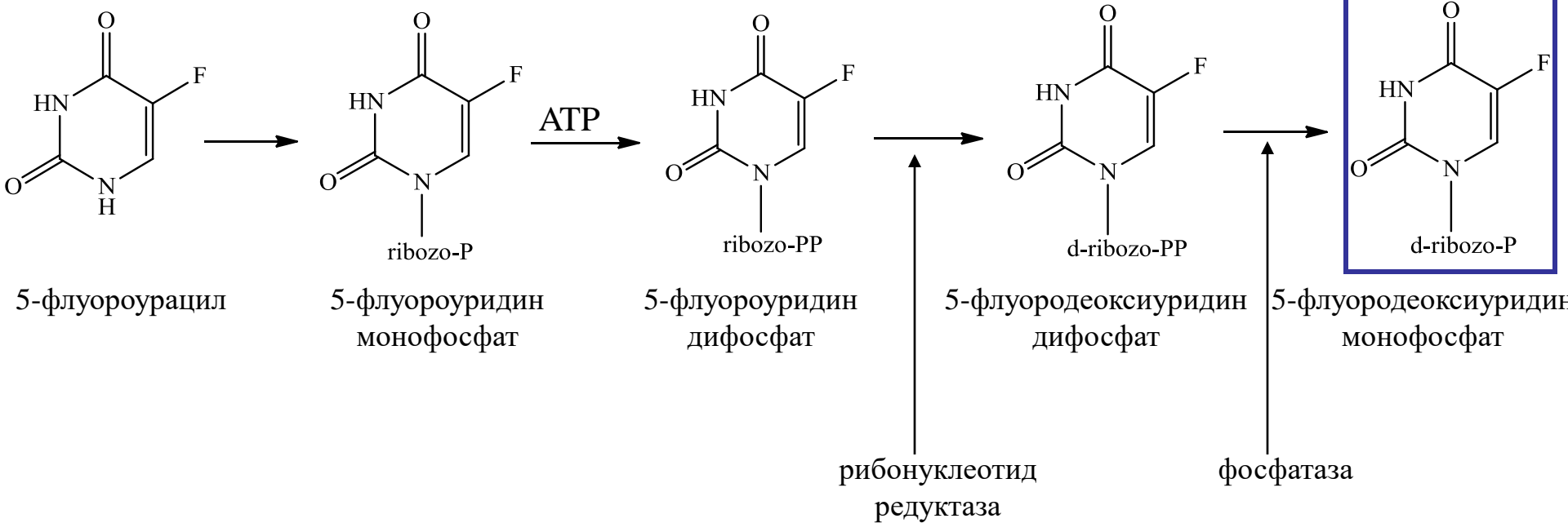
Увођењем изразито електронегативног флуора у С5 -I ефектом долази до знатне активације водоника и повећање киселости, што условљава интензивније везивање за ензиме. Инхибира тимидилат-синтетазу, ензим који синтетише тимидилат неопходан за стварање ДНК. Даје се парентерално или локално.

2. Антиметаболити

Антагонисти пиримидинских база

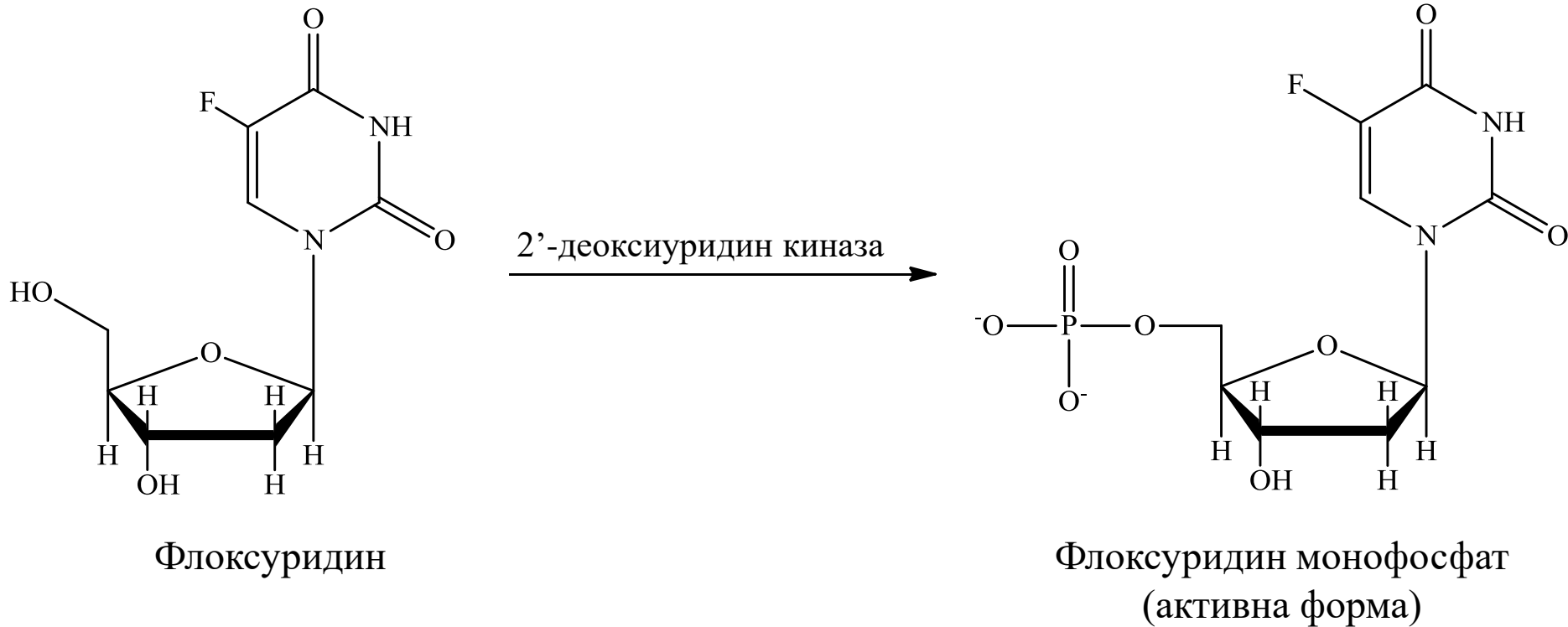
Механизам активације 5-флуороурацила

Ковалентно се везује у комплекс са ензимом **тимидилат-синтетазом** и блокира реакцију грађења нуклеотида тимина.

2. Антиметаболити

Антагонисти пиримидинских база

Флоксуридин је нуклеозид флуороурацила.

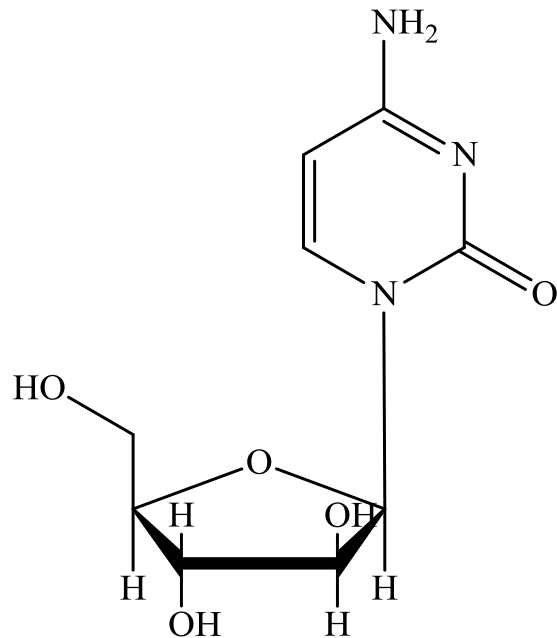
Садржи шећер дезоксирибозу. Даје се парентерално.

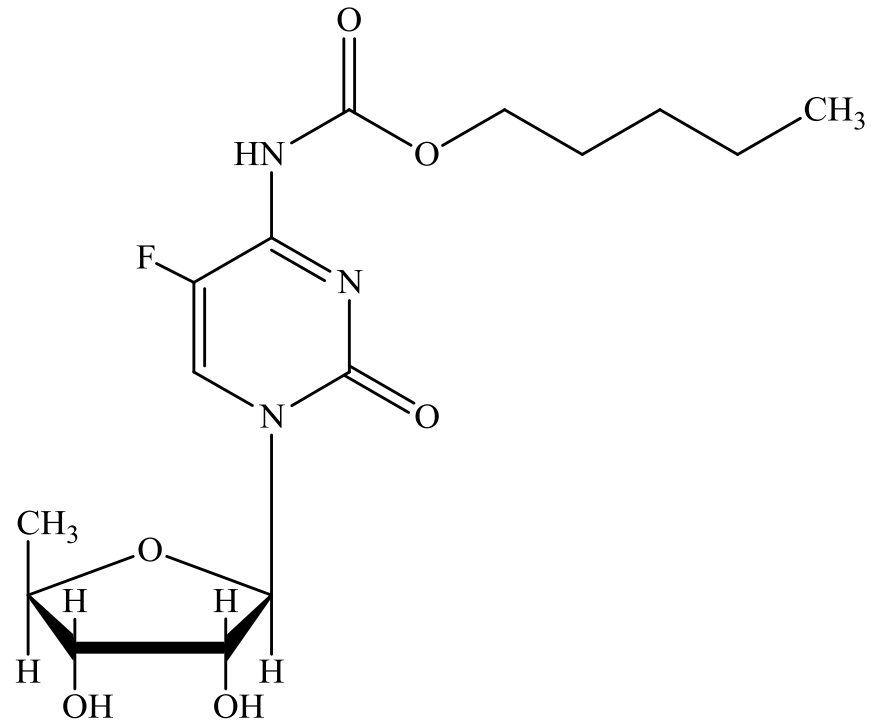
2. Антиметаболити

Антагонисти пиримидинских база

Цитарабин је нуклеозид који садржи базу цитозин и шећер D-арабинозу (C2'-епимер рибозе). Инхибира ДНК полимеразу туморских ћелија. Примењује се парентерално.

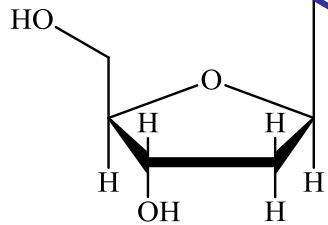
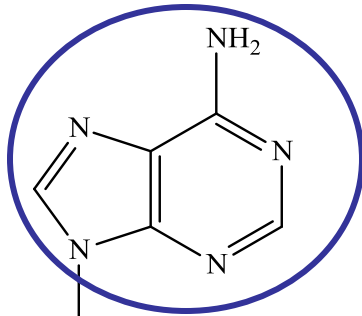
Капецитабин представља оралну *prodrug* супстанцу која се у ћелијама преводи у 5-флуороурацил.

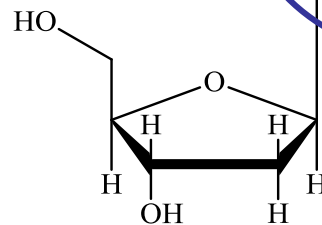
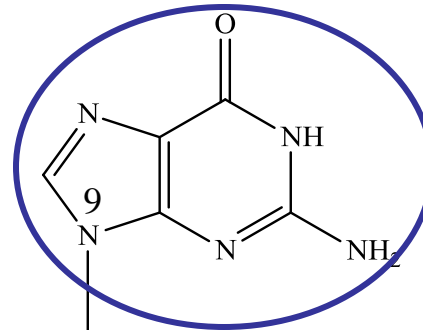
2. Антиметаболити

Антагонисти пуринских база

аденин

гуанин

аденин - ДНК, РНК

гуанин - ДНК, РНК

ДНК - шећер дезоксирибоза

РНК - шећер рибоза

βN-гликозидна веза

база + шећер = нуклеозид

аденин + рибоза = аденозин

аденин + дезоксирибоза = дезоксиаденозин

гуанин + рибоза = гуанозин

гуанин + дезоксирибоза = дезоксигуанозин

база + шећер + фосфорна киселина = нуклеотид

AMP, ADP, ATP

dAMP, dADP, dATP

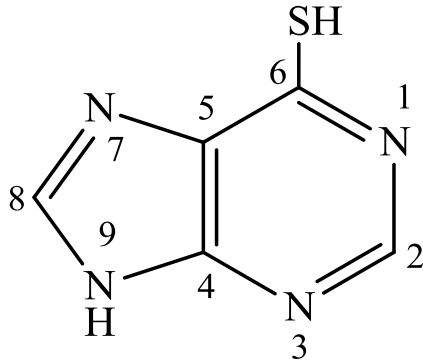
GMP, GDP, GTP

dGMP, dGDP, dGTP

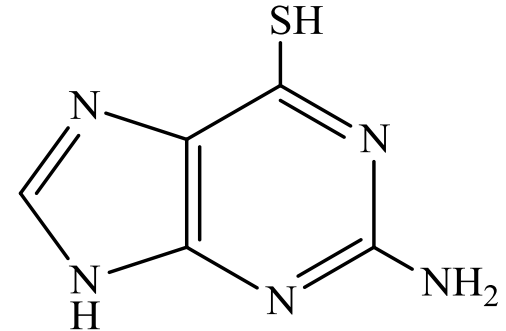
2. Антиметаболити

Антагонисти пуринских база

6-меркаптопурин се користи *per os* у лечењу неких облика леукоза са алопурином (инхибитор ензима ксантин-оксидазе).

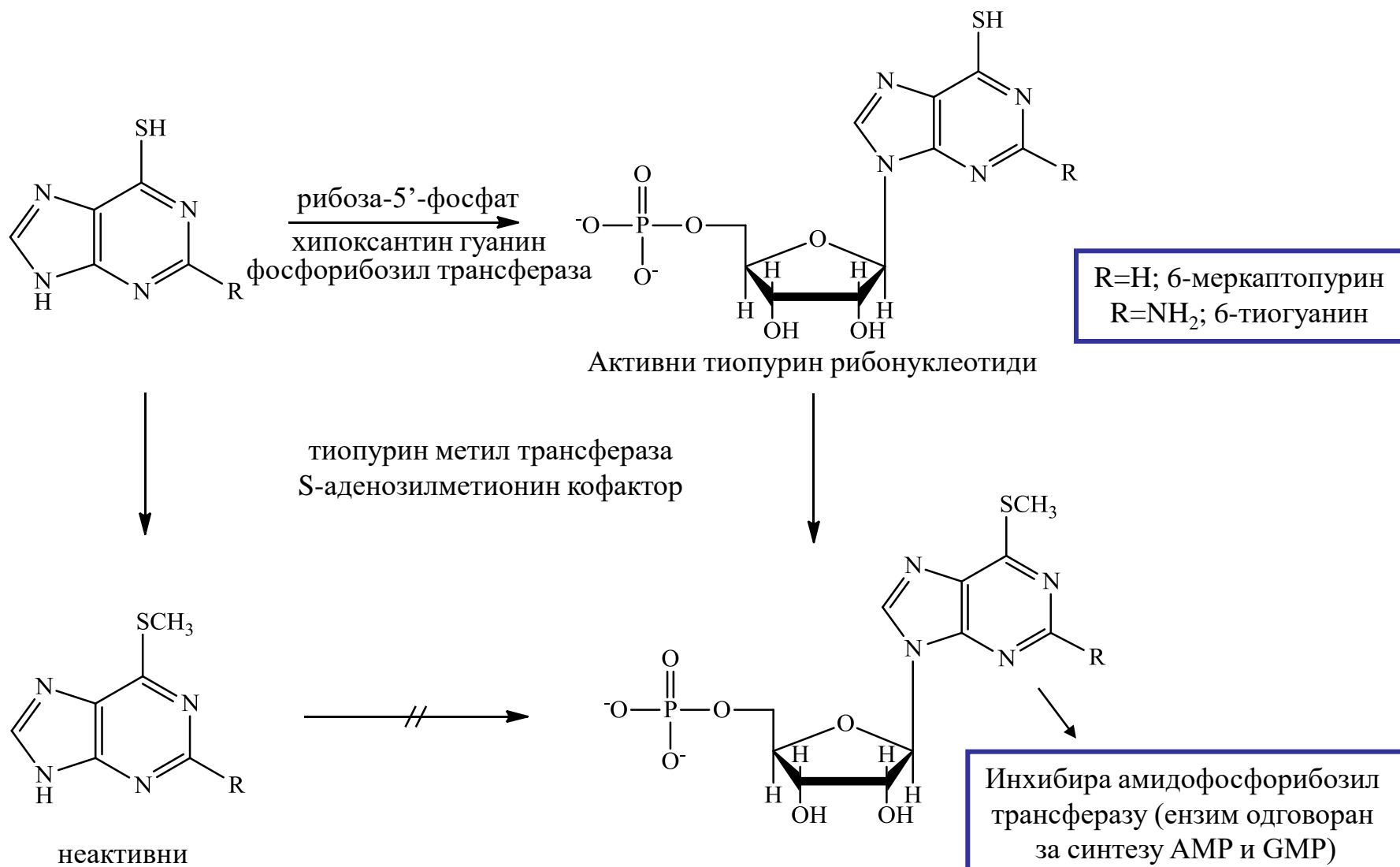

Тиогуанин је дериват гуанина. Трансформира се до биоактивног рибонуклеотида који се уграђује у ДНК или РНК и доводи до погрешног кодирања протеина. Користи се *per os*.

2. Антиметаболити

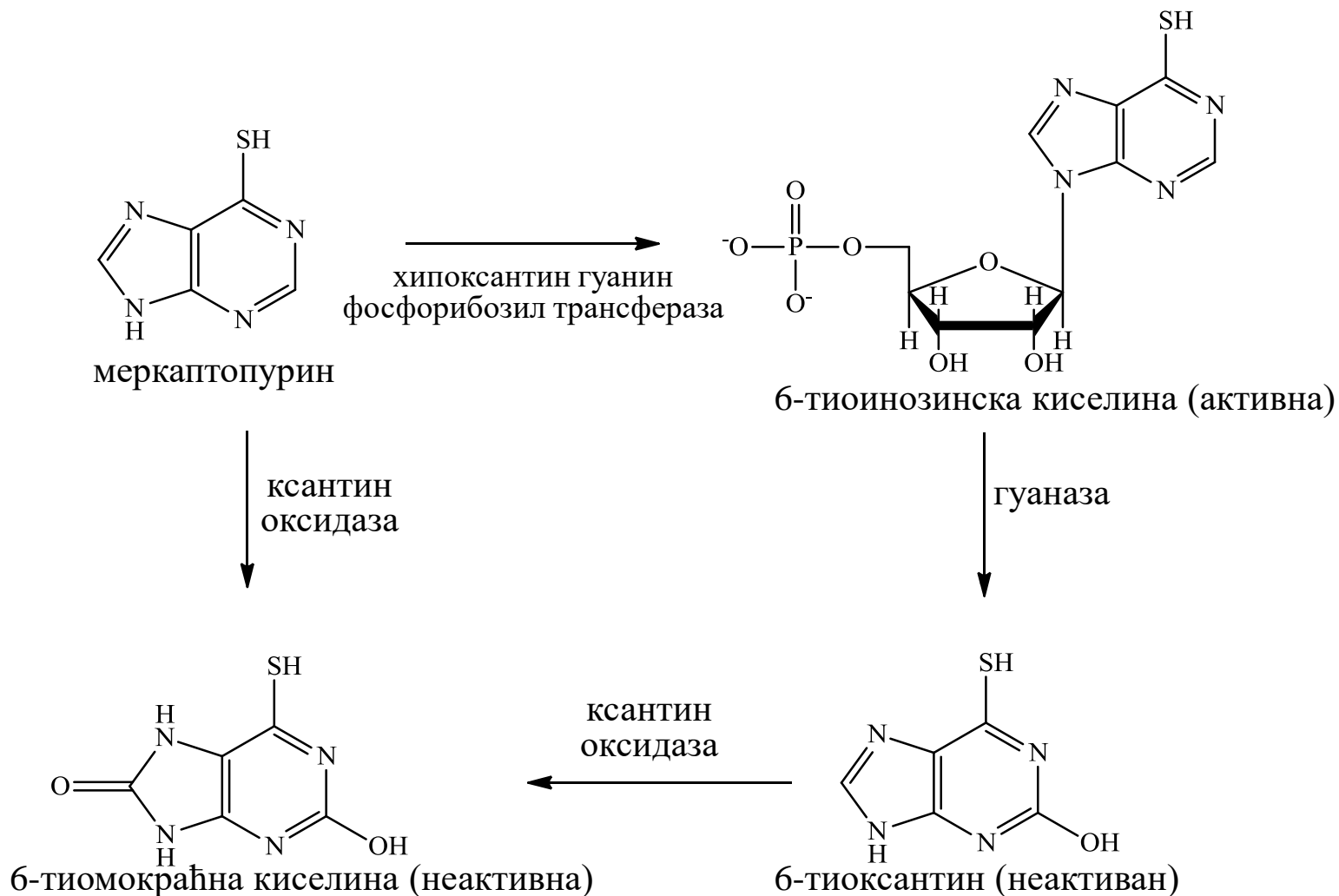
Антагонисти пуринских база

2. Антиметаболити

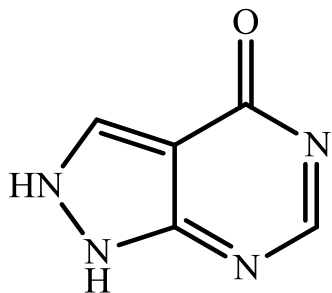
Антагонисти пуринских база

Инактивација меркаптопурина

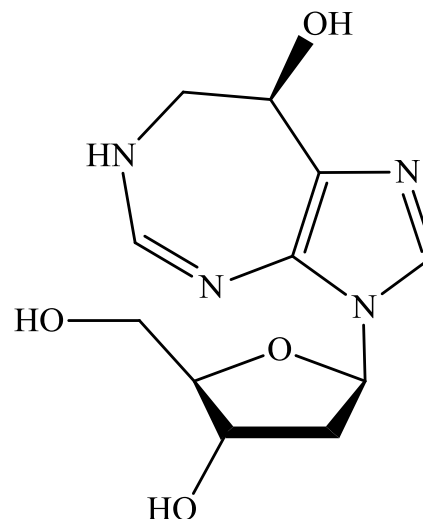

2. Антиметаболити

Антагонисти пуринских база

Алопуринол

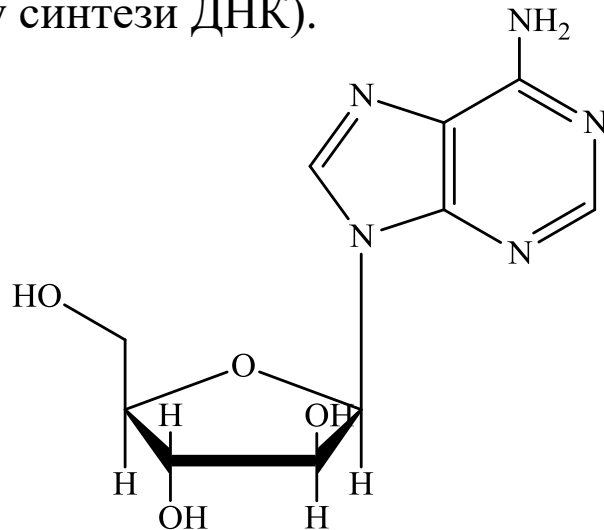
Пентостатин

Алопуринол је инхибитор **ксантин-оксидазе**, када се даје заједно са 6-меркаптопурином повећава антинеопластично дејство и токсичност. Користи се *per os*, код хиперурикемије. **Пентостатин** је инхибитор **аденозин-деаминазе** (ензим који учествује у разградњи аденозина). Услед блокаде тог ензима накопљају се аденозин и dATP који делују токсично на лимфоците. Примењује се интравенски код леукоза и лимфома.

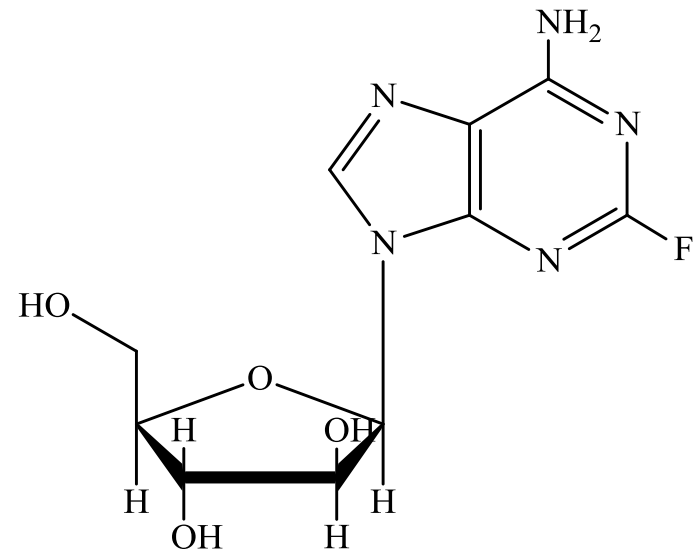
2. Антиметаболити

Антагонисти пуринских база

Видарабин садржи пентозу D-арабинозу (C2'-епимер рибозе). Поред антинеопластичне има и антивирусну активност. У ћелијама се преводи у активни метаболит који инхибира ДНК-полимеразу (кључни ензим у синтези ДНК).

Флударабин је сродан антивирусном леку видарабину. Инхибира ензиме одговорне за ДНК репарацију. Користи се у терапији хроничне лимфоцитне леукемије.

3. Антибиотици

Антибиотици који имају терапијску примену су:

1. **Антрациклини**
2. **Блеомицини**
3. **Дактиномицин**
4. **Митомицин С**
5. **Митоксантрон**

3. Антибиотици

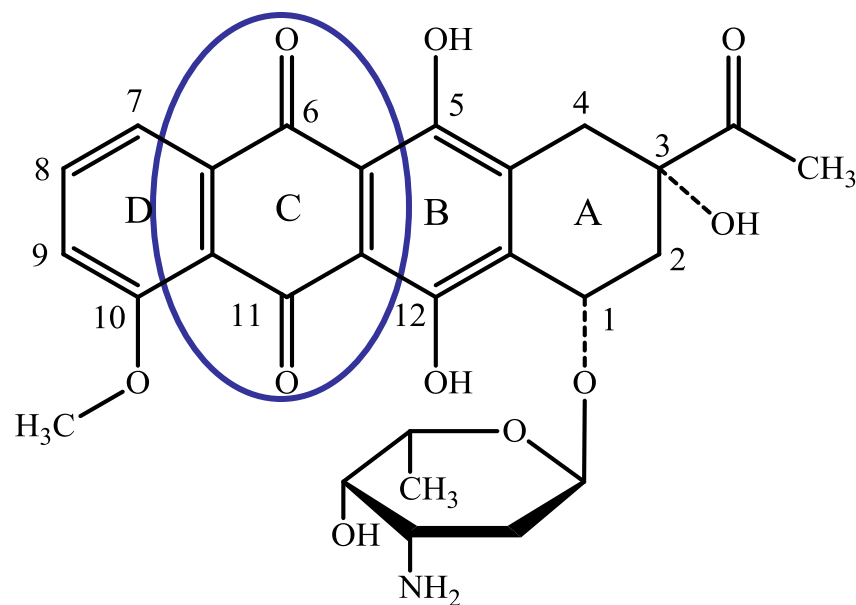
Механизам антинеопластичног дејства антибиотика:

- **Интеркалатори** (антрациклини, митоксантрон, дактиномицин, блеомицини)
- **Инхибитори топоизомеразе II** (антрациклини, митоксантрон, дактиномицин, блеомицини)
- **Слободни радикали** (антрациклини, блеомицини)
- **Алкиловање ДНК** (митомицин)

3. Антибиотици

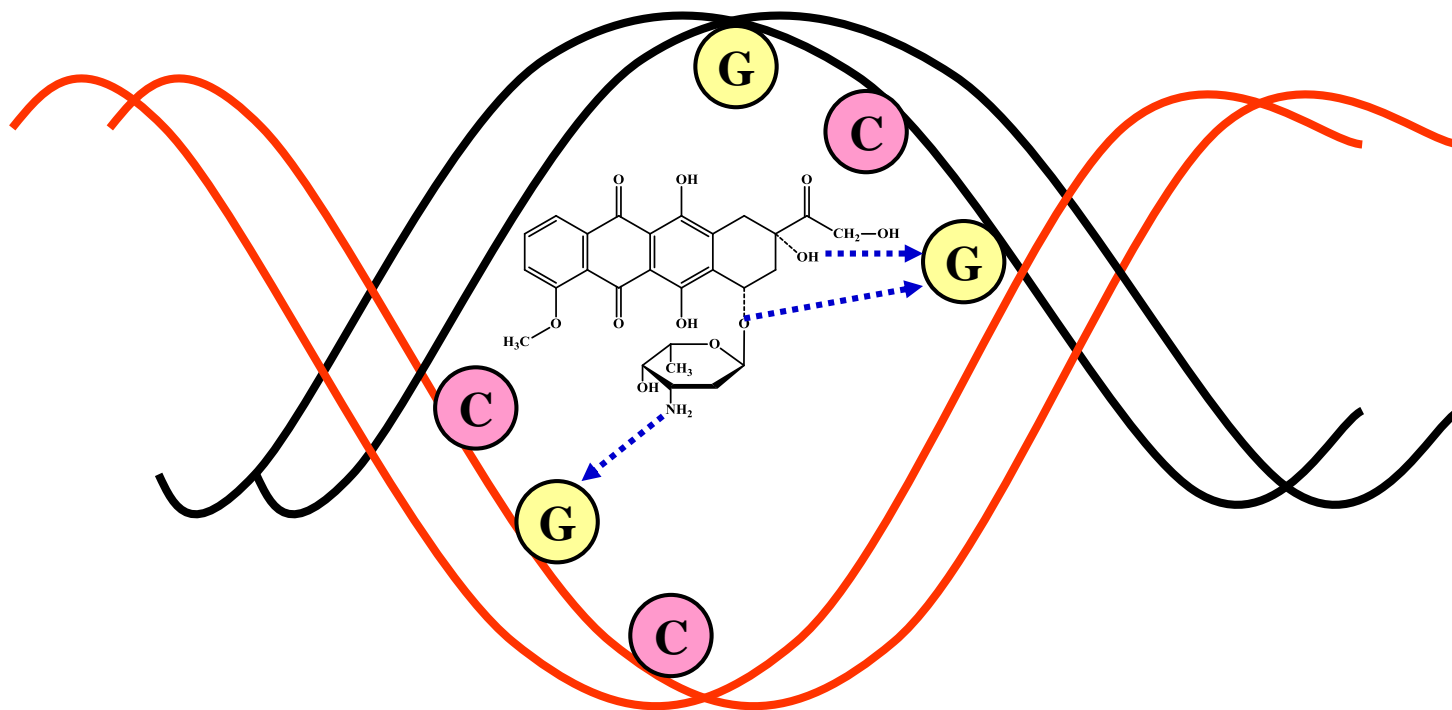
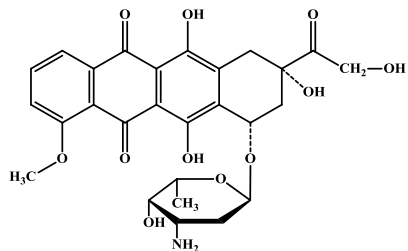
Антрациклини

Антрациклини су тетрациклични аминогликозидни антибиотици који садрже антрациклинон (агликон) и аминошећер (даунозамин). Хинонска структура је структурни услов за испољавање антинеопластичне активности. Антрациклинон је дериват парцијално редукованог нафтацена. Хидроксилна група прстена А антрациклинона гради гликозидну везу са L-даунозамином.

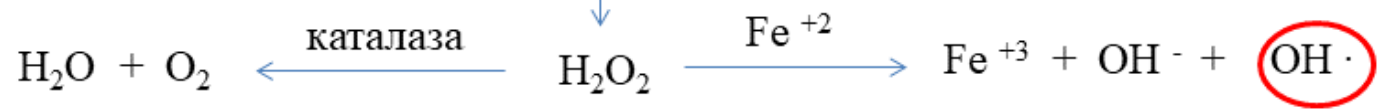

+

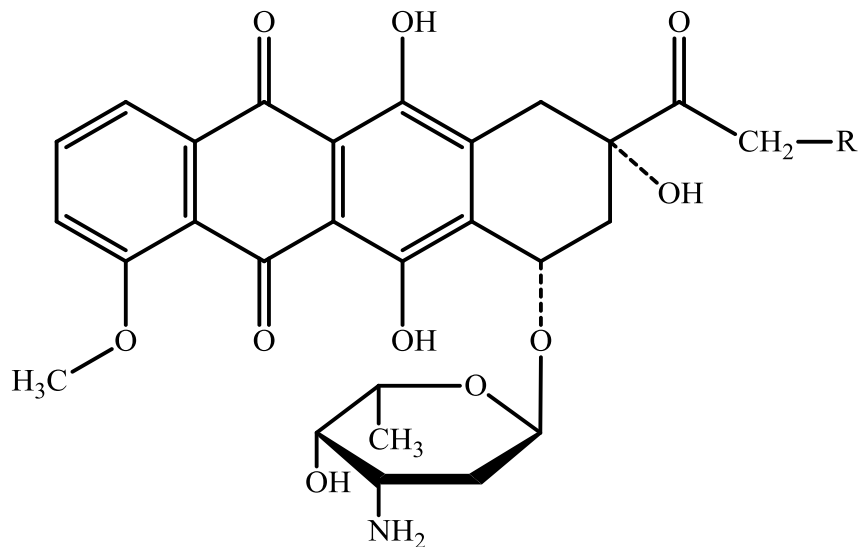

супероксид-дизмутаза

3. Антибиотици

Антрациклини

R = H   даунорубицин
R = OH   доксорубицин

У терапији се користе соли хидрохлориди, интравенски. Користе се за лечење неких облика леукоза и лимфома, укључујући и туморе јетре.

Доксорубицин се боље подноси и брже метаболише (због присуства ОН групе). Пошто има својство да ствара слободне радикале, доксорубицин испољава специфичну кардиотоксичност.

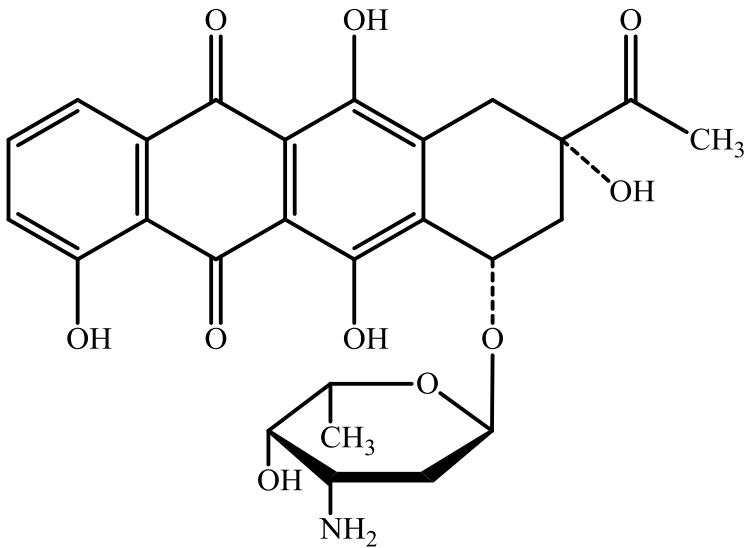
Антрациклини

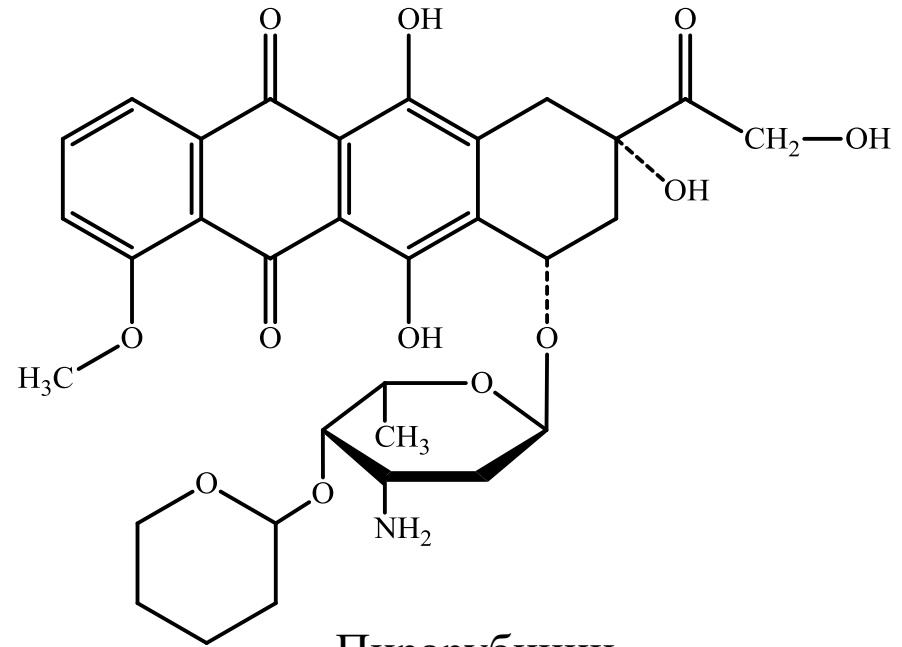
Идарубицин се терапијски користи као хидрохлорид који је активан и када се даје *per os*. Активнији је у односу на даунорубицин и доксорубицин. Ређе доводи до кардиотоксичности. Има исту или већу антитуморску активност са мање израженим токсичним ефектима. **Епирубицин** је структурно сличан доксорубицину али је мање кардиотоксичан.

3. Антибиотици

Антрациклини

Карминомицин

Пирарубицин

Карминомицин се користи у облику соли хидрохлорида за лечење неоплазми меких ткива и леукемија. **Пирарубицин** је мање кардиотоксичан у односу на доксорубицин, показује активност и према неким доксорубицин-резистентним ћелијама. Има широк антитуморски спектар дејства (тумор врата и главе, урогенитални, акутне леукемије, малигних лимфома).

3. Антибиотици

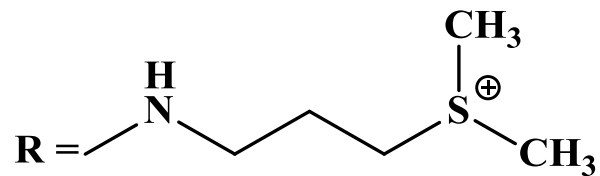
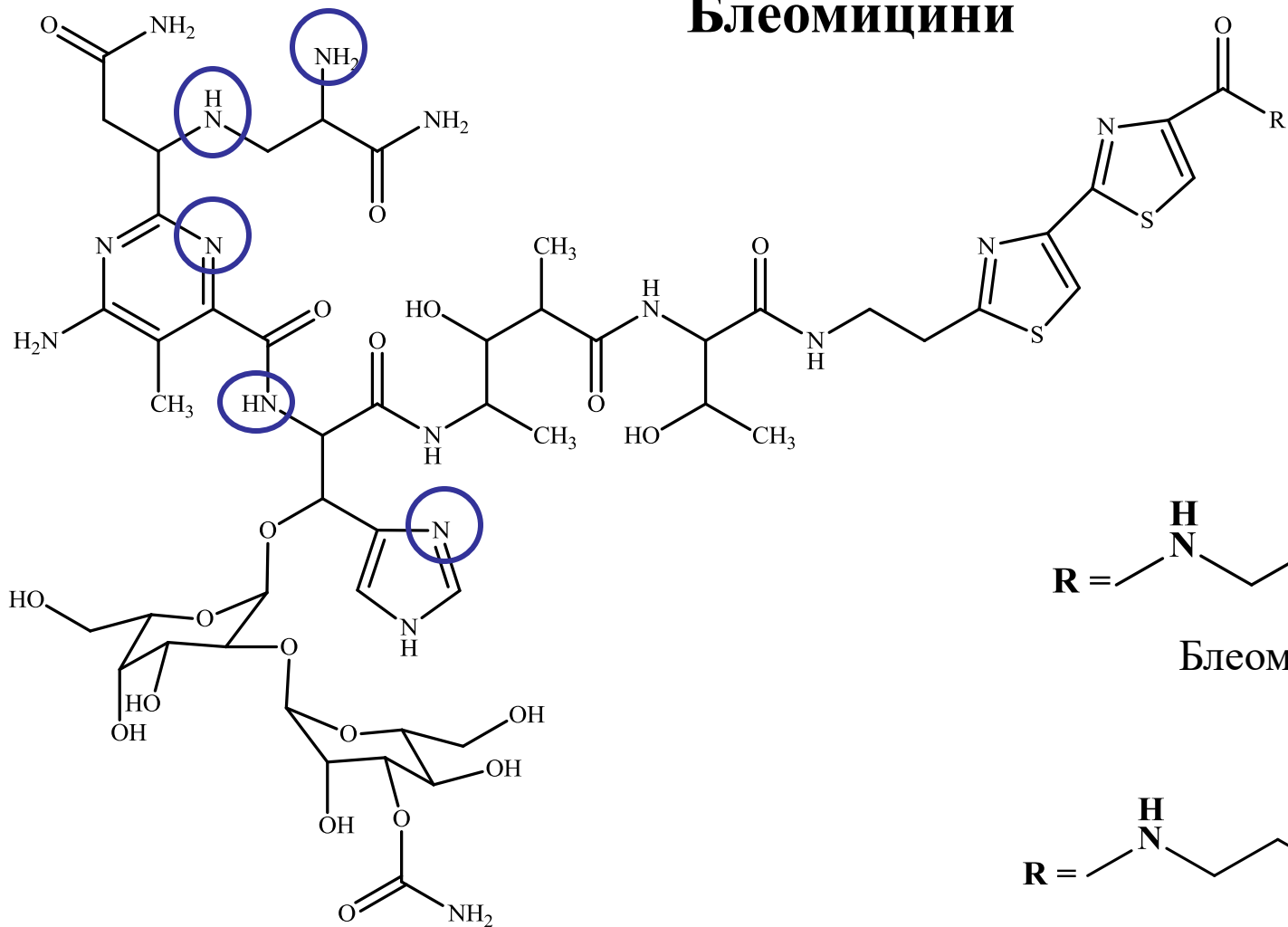
Блеомицини

- Блеомицини су смеша врло сличних једињења.
- Природни производи из групе гликопептида са израженим цитотоксичним ефектом.
- Механизам цитотоксичне активности блеомицина се заснива на грађењу комплекса са јонима метала - Fe(II) јоном. Низом реакција ствара слободне радикале који кидају ДНК ланац.
- Специфичан је за G2 и M фазу ћелијског циклуса.
- Примењује се парентерално код карцинома сквамозних ћелија, неких облика канцера плућа и коже.
- Блеомицин инактивира ензим блеомицин-хидролаза (врши хидролизу терминалног амида), који се налази у готово свим ткивима, осим у плућима и кожи, зато блеомицин изазива озбиљна нежељена дејства у тим ткивима (фиброза плућа).

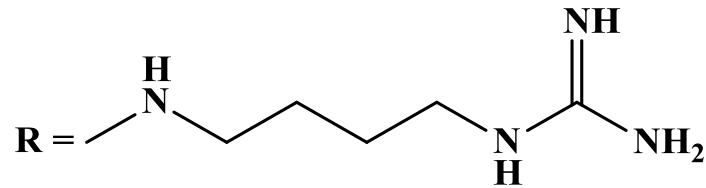

3. Антибиотици

Блеомицини

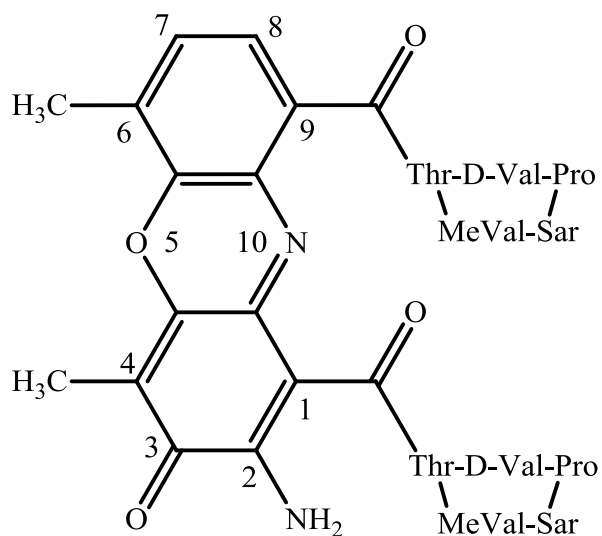
Блеомицин А₂

Блеомицин Б₂

3. Антибиотици

Дактиномицин

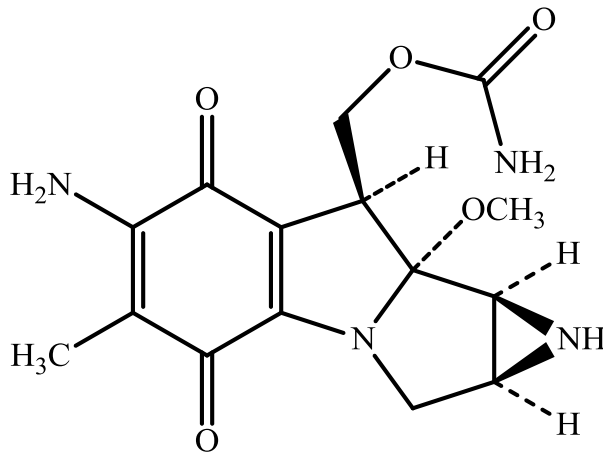
Дактиномицин
(Актиномицин D)

Обе карбоксилне групе су везане за пентапептидни лактон преко амино групе L-треонина. Хидроксилна група L-треонина гради лактон са L-метилвалином (петом аминокиселином пентапептида). Sar представља саркозин (N-метилглицин). Отварањем лактона или променом у стереохемији аминокиселина губи се активност.

Дактиномицин се умрежава између два ланца ДНК. Даје се интравенски у терапији меланома, саркома и других тумора. Користи се у педијатрији.

3. Антибиотици

Митомицини

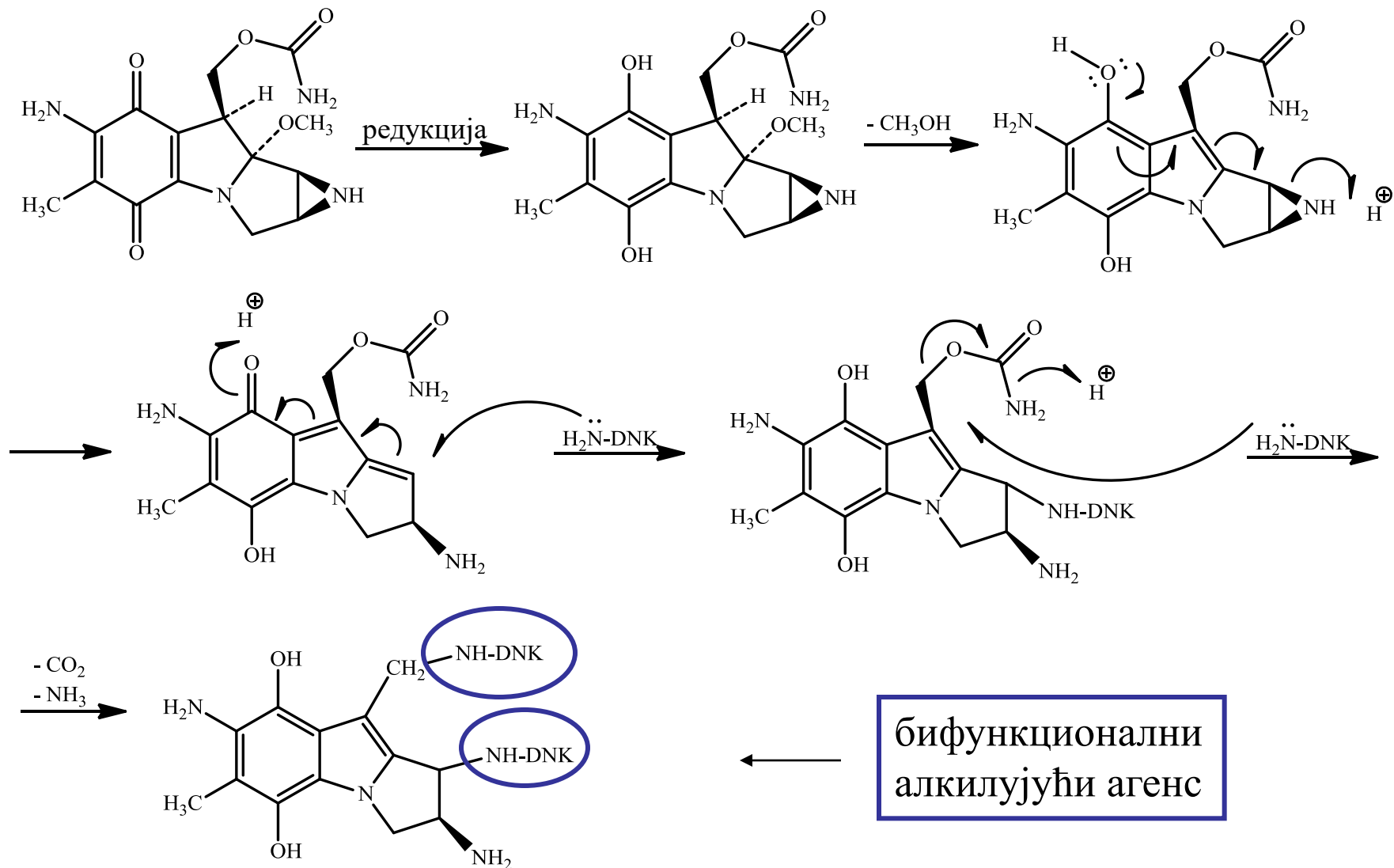
Митомицин С

Структурно садрже веома специфичну комбинацију три терапијске групе: хинон, карбамат и азиридинску структуру (одговорне за антинеопластичну активност).

Врши кидање хромозома и скраћење ДНК ланца што доводи до хромозомских аберација (канцерогене и тератогене особине).

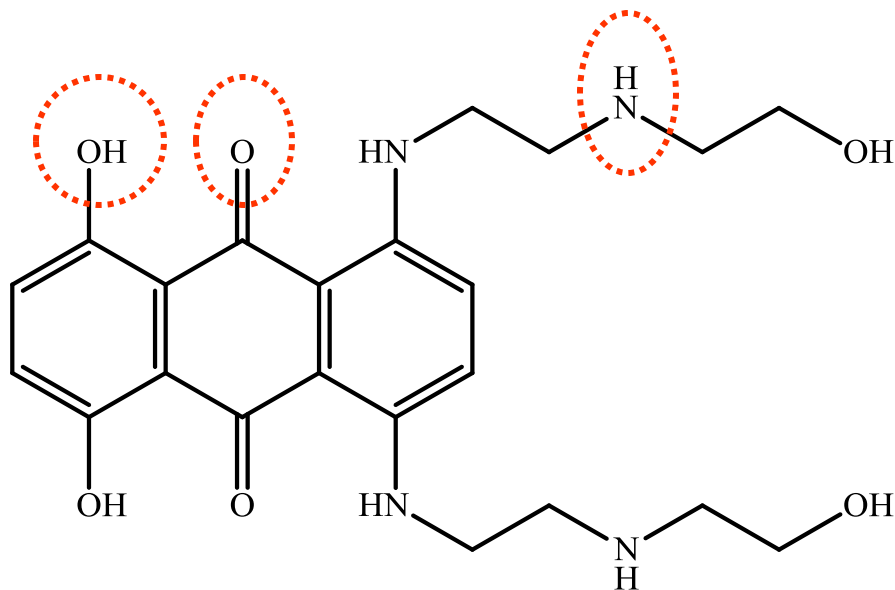
3. Антибиотици

Умрежавање и алкиловање ДНК митомицином С

3. Антибиотици

Митоксантрон

Митоксантрон

Протоноване амино групе се везују за анјонске фосфатне групе у молекулу ДНК. Користи се у терапији нелимфатичне леукемије и канцера простате. Делује мијелосупресивно.